

فیروز نژادنجف
دبیر و سرگروه
معارف ناحیه ۴ تبریز

نقد و بررسی

آموزش

سؤالات کنکور سراسری درس دین و زندگی

اشاره

قبل از هر چیز از تمامی مسئولان محترم سازمان سنجش و همه کسانی که در اجرای کنکور زحمت می‌کشند و به نوعی نقش ایفا می‌کنند، قدردانی می‌کنم. سؤالات کنکور امسال در درس معارف اسلامی نسبت به سال‌های قبل، به‌خصوص در رشته‌های علوم تجربی و ریاضی، بسیار خوب و پرمحتوا و استاندارد بودند. از این جهت هم جای خوشحالی است و هم جای تقدیر دارد. اما برخی سؤالات، مخصوصاً در گروه آزمایشی علوم انسانی و زبان جای تأمل و نقد داشت که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود. فقط نکته‌ای که می‌خواهم در همین مقدمه بیاورم و نقدهای خود را بدون نتیجه‌گیری به پایان خواهم رساند این است که «طراحی سؤال دشوار آن‌گاه هنر محسوب می‌شود که آن سؤال، سؤال درستی باشد و یک هدف آموزشی را دنبال کند». متأسفانه گاه و بی‌گاه چه در سؤال‌های کنکور سراسری و چه در سؤال‌های نهایی به مواردی برخورد می‌کنیم که طراح قصد طراحی سؤال

دشوار داشته است - که لاجرم تا حدی در هر آزمونی باید باشد - اما سؤال یا از پای‌بست نادرست بوده یا اینکه هدف آموزشی به دنبال نداشته است. می‌توان با طرح سؤالاتی مثلاً در سطح تحلیل و استنتاج، هم هدف آموزشی بسیار مهمی را دنبال کرد و هم ذهن فراگیرنده را به چالش کشید ولی درست نیست که با برداشتن یک کلمه از کتاب، که شاید هم جزء اهداف اصلی کتاب نیست و گذاشتن کلمه‌ای مشابه آن، فراگیرنده را به حفظ کردن کتاب تشویق کنیم.

◀ **کلیدواژه‌ها:** کنکور، سؤال، مفهومی، هدف آموزشی

دو نکته قابل ذکر است:

۱. شماره سؤالاتی که در ذیل عنوان می‌شود مربوط به دفترچه «A» است.

۲. فقط سؤالاتی نقد شده است که به نظر نگارنده نیازمند به نقد بوده‌اند و از آوردن بقیه سؤالات، که در آن‌ها مشکلی به نظر نمی‌رسید، امتناع شده است.

در سؤال ۶۷ دین و زندگی رشته علوم انسانی: «قاطعیت و استواری ولی فقیه که استمرار بخش راه انبیا و امامان است» از دقت در پیام کدام آیه دریافت می‌شود:

۱. فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
۲. فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ
۳. وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ
۴. مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا... لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

پاسخ گزینه ۲ انتخاب شده است. این آیه در درس ۱۲ سال سوم آمده و گزینه درستی است ولی در همان درس در آیه ۱۱۲ هود عبارت «استقم کما امرت» و در آیه ۱۵ سورة شوری که گزینه یک همین سؤال است عبارت «استقم کما امرت» که در درس ۸ پیش‌دانشگاهی آمده است، دقیقاً بیان‌کننده قاطعیت و استواری پیامبر(ص) است که در زمان غیبت این امر بر عهده ولی فقیه است. پس گزینه، یعنی ۱ و ۲ درست‌اند.

در سؤال ۶۸ دین و زندگی رشته علوم انسانی:

عالی‌ترین هدف تشکیل خانواده، است که پیام آیه شریفه حاکی از آن است.

۱. پرورش فرزندان و فراهم کردن زمینه‌های تعالی آنان - إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا
۲. رشد اخلاقی و معنوی اعضای خانواده - إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا
۳. رشد اخلاقی و معنوی اعضای خانواده - وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَ حَفَدَةً
۴. پرورش فرزندان و فراهم کردن زمینه‌های تعالی آنان - وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَ حَفَدَةً

پاسخ گزینه ۲ انتخاب شده که قسمت اول آن درست است اما قسمت دوم که آیه ۳۵ سورة مبارکه احزاب است. هیچ ارتباطی با رشد اخلاقی و معنوی اعضای خانواده ندارد بلکه آن آیه که هم در متن درس توضیح آن آمده

است و هم در تمامی تفسیرها، بیان‌کننده یکسانی مقام و منزلت هم زن و هم مرد است و بر این نکته تأکید دارد که آن‌ها بدون در نظر گرفتن جنسیت می‌توانند به قرب الهی برسند. عبارت قرآنی بیان‌کننده رشد اخلاقی و معنوی اعضای خانواده، که در پیام آیات کتاب درسی نیز آمده، عبارت «جعل بینکم مودةً و رحمةً» از آیه ۲۱ روم است که در هیچ کدام از گزینه‌ها مشاهده نمی‌شود.

در سؤال ۶۹ دین و زندگی رشته علوم انسانی:

- اگر بگوییم: «خدا، صاحب‌اختیاری است که تدبیر همه امور هستی به دست اوست» و «جهان، از اصل‌های متعدد پدید نیامده» به ترتیب پیام کدام آیه را ترسیم کرده‌ایم؟
۱. مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا - إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ
 ۲. أَمْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ * أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ - إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ
 ۳. مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا - قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ
 ۴. أَمْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ * أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ - قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

قسمت اول تست درست است اما درباره قسمت دوم آن می‌توان گفت:

اولاً عبارت قرآنی «وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ» بیان‌کننده همان قسمت دوم تست است که «جهان از یک اصل به وجود آمده و به یک اصل برمی‌گردد». چنان‌که استاد مطهری در کتاب جهان‌بینی توحیدی در توضیح همین مطلب (جهان، از اصل‌های متعدد پدید نیامده) به همین آیه استناد کرده‌اند.

ثانیاً بارها از قول مؤلفان کتاب درسی و نیز در بخش اطلاعیه‌های سایت تعلیم و تربیت دینی به‌طور رسمی اعلام شده که آیه «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» (التوحید/۱) مربوط به اصل توحید است و هیچ ارتباطی به مراتب توحید گفته شده در درس دوم ندارد. حال اینکه این قسمت (جهان، از اصل‌های متعدد پدید نیامده) از توضیح توحید در خالقیّت برداشته شده و آن را به آیه «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» ارتباط داده است.

ثالثاً درست است که کل آیه مبارکه ۱۰۹ آل عمران (وَإِلَى اللَّهِ مَآ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ) مربوط به توحید در مالکیت است - که توضیح آن از کتاب‌های چاپ ۹۱ برداشته شده - اما عبارت «وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ» به تنهایی مربوط به توحید ذاتی است؛

یعنی اگر «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» (گزینه ۴) درست باشد گزینه ۲ نیز درست خواهد بود. چرا که هر دو بیان کننده توحید ذاتی‌اند و در این سؤال توحید ذاتی به جای توحید در خالقیت گرفته شده است.

در سؤال ۷۱ دین و زندگی رشته علوم انسانی:
از دقت در پیام آیه شریفه «إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ إِنَّمَا شَاكَرًا وَ إِنَّمَا كَفُورًا (الإنسان/۳)» مفهوم می‌گردد که
۱. انسان، در چارچوب قوانین حاکم بر هستی، حق انتخاب دارد.

۲. هدایت به راه کمال، خواه ناخواه توأم با فراز و نشیب‌هاست.

۳. قانون لطف، ایجاب می‌کند که در هدایت انسان هرگز تخلفی نخواهد بود.

۴. خدای متعال، با ارسال رسولان و انزال کتب آسمانی، راه را به انسان نشان داد.

گزینه ۱ به نشانه پاسخ صحیح آمده که کاملاً درست است اما اگر به همه تفاسیر نگاه کنیم می‌بینیم که منظور از سبیل همان پیامبران‌اند که از طریق آنان راه به انسان‌ها نشان داده شده است، یعنی دقیقاً همان گزینه ۴ این تست. به منظور اطمینان بیشتر رجوع شود به تفسیرالمیزان ذیل همین آیه.

در سؤال ۷۲ دین و زندگی رشته علوم انسانی:
انتساب علم خداوند، به پایان و نتیجه حوادث یا به حوادث و نتایج آن، به ترتیب می‌باشد.
۱. درست - نادرست - یک پیش‌بینی صرف درباره نتیجه

۲. نادرست - درست - یک پیش‌بینی صرف درباره نتیجه

۳. درست - نادرست - علم به تمام عوامل و جزئیات

۴. نادرست - درست - علم به تمام عوامل و جزئیات
پاسخ گزینه ۴ انتخاب شده است که غلط است. اگر به سطر آخر ص ۵۹ کتاب درسی پیش‌دانشگاهی نگاه کنیم، عین جمله کتاب این است که «علم خدا منحصر به نتیجه پایانی نیست»، نه اینکه خداوند به نتیجه پایانی (نعوذ بالله) علم ندارد که گزینه ۴ این تست این مطلب را بیان می‌دارد. پس گزینه درست عبارت می‌شود از: «درست -

درست - علم به تمام عوامل و جزئیات» که در تست‌ها موجود نیست. بنابراین، هیچ‌کدام از پاسخ‌ها درست نیست.

در سؤال ۶۰ دین و زندگی رشته زبان:
احساسات شخصی و سلیقه‌ای به این دلیل پاسخ‌گوی نیازهای برتر انسان نیست که

۱. احساسات و سلیق، متغیر و متبدل‌اند
۲. هر نیازی راه پاسخ‌گویی خاص خود را می‌طلبد
۳. آن‌گونه از نیازها، فراتر از احساسات و سلیق‌اند
۴. نیازهای برتر، همراه با دل‌مشغولی و دغدغه و درد متعالی‌اند

این سؤال از بخش اندیشه و تحقیق درس اول سال سوم آمده است. اگر ملاک پاسخ‌گویی دانش‌آموزان متن کتاب درسی باشد که عین آن در متن کتاب وجود ندارد. اگر ملاک پاسخی باشد که در راهنمای معلم آمده است (که باید نیز همین باشد) هیچ‌کدام از پاسخ‌ها در آنجا موجود نیست. اگر یک سؤال مفهومی است که دانش‌آموز باید از درس استنتاج کند در این صورت همه گزینه‌ها به این شرح درست‌اند:

گزینه ۱ «احساسات و سلیق، متغیر و متبدل‌اند» پاسخ درستی است؛ چرا که احساسات واقعاً متغیر و جزئی‌اند و پاسخ‌گوی نیازهای برتر کلی و نامتغیر نیستند.
گزینه ۲ «هر نیازی راه پاسخ‌گویی خاص خود را می‌طلبد» پاسخ درستی است؛ چرا که نیازهای برتر راه‌های پاسخ‌گویی خاص خود دارند و نیازهایی که مربوط به احساس‌اند، نیز راه پاسخ‌گویی خاص خود را خواهند داشت.

گزینه ۳ «آن‌گونه از نیازها، فراتر از احساسات و سلیق‌اند» پاسخ درستی است؛ چرا که ادامه گزینه یک است و همان معنا را می‌رساند، منتها این بار نیازهای برتر را توضیح داده است (احساسات و سلیق، متغیر و متبدل‌اند اما نیازهای برتر، فراتر از احساسات و سلیق‌اند و متغیر نیستند).

گزینه ۴ «نیازهای برتر، همراه با دل‌مشغولی و دغدغه و درد متعالی‌اند»، پاسخ درست است؛ چرا که نیازهای برتر متعالی‌اند و احساسات شخصی و غیر برتر نمی‌توانند پاسخ‌گوی آن‌ها باشند (عین گزینه ۳: فراتر از احساسات و سلیق‌اند) و نمی‌شود با احساسات به آن‌ها پاسخ داد.
پس به یقین هر چهار گزینه، هر چند با ادبیات متفاوت یک معنا دارند و همه آن‌ها درست‌اند.

دانش

کیفیت معاد جسمانی

غلامحسین ظفری
دبیر آموزش و پرورش اهواز

مقدمه

معاد واژه عربی برگرفته از (عود) است و به معنای بازگشتن، رستاخیز، دوباره برخاستن پس از مرگ است. باور به رستاخیز (معاد) یکی از اصول دین اسلام است. برخی معاد را جسمانی و برخی روحانی، و برخی روحانی و جسمانی، می‌دانند. بعضی‌ها جسمانی بودن را به معنای این می‌دانند که جسم انسان، که برای این دنیا خلق شده و پیوسته در تحول است، در آخرت هم با همین خصوصیات مادی زنده خواهد شد. بدن اخروی عین بدن دنیوی است، اما جسمانی است، به این معنا که قابلیت برای بقا و جاودانگی ندارد و بدون شک هیچ یک از معتقدان به معاد جسمانی نمی‌گویند جسمی که در دنیا بوده است به همان وضعیت برمی‌گردد. بلکه منظور بازگشت آن به گونه دیگر خواهد بود آن چنان که از جهت شباهت عین جسد اول باشد و از جهتی مثل آن است، به طوری که هر کس این قالب را ببیند بگوید این، فلانی است و آن، فلان شخص دیگر است. به تعبیر دیگر، مادی بودن در قیامت و آخرت مادیتی خواهد بود که با قوانین مربوط به آنجا سازگار باشد؛ به نحوی که قابلیت جاودانگی داشته باشد و ضمن عاری بودن از فضولات موجب خستگی و ملالت نباشد. صدرالمتألهین می‌گوید: آنچه در اعتقاد به حشر بدن‌ها از روز قیامت لازم است، آن است که بدن‌هایی از قبرها برانگیخته می‌شوند؛ به طوری که اگر کسی تک‌تک آن‌ها را ببیند بگوید این فلان کس است یا بگوید این بدنی فلان است و آن بدن بهمان است.

◀ کلیدواژه‌ها: معاد، معاد جسمانی، قیامت

در سؤال ۶۵ دین و زندگی رشته زبان:

«عصمت علمی» حضرت علی(ع) از دقت در کدام

سخن پیامبر(ص)، مفهوم می‌گردد؟

۱. فَمَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَلْيَأْتِهَا مِنْ بَابِهَا

۲. عَلَيَّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنَ مَعَ عَلِيٍّ

۳. عَلَيَّ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ

۴. أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا

گزینه یک به نشانه، پاسخ درست انتخاب شده است. دقیقاً این نکته در قسمت «ثانیاً» پیام‌های حدیث در کتاب درسی آمده است ولی مفهوم گزینه چهار «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِيٌّ بَابُهَا» نیز بیان‌کننده عصمت علمی علی(ع) است. در حقیقت گزینه یک شرح گزینه چهار است و چیزی غیر از آن را بیان نمی‌کند. فقط با آوردن این گونه سؤالات دانش‌آموزان تشویق به حفظ کردن می‌شوند و دغدغه‌های اصلی که در آموزش مد نظر است، فراموش می‌گردند.

در سؤال ۶۹ دین و زندگی رشته زبان:

اگر گفته شود: «اعتقاد پیروان ادیان الهی بر آن است که وجود خدا وابسته به چیزی نیست، بر فهم پیام کدام آیه تأکید شده است و چه مرتبه‌ای از توحید، ترسیم شده است؟»

۱. يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ

الْحَمِيدُ (الفاطر/۱۵) - ربوبیت

۲. يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ

الْحَمِيدُ (الفاطر/۱۵) - ذاتی

۳. إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ * وَ مَا ذَلِكَ

عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ (الفاطر/۱۶-۱۷) - ربوبیت

۴. إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ * وَ مَا ذَلِكَ

عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ (الفاطر/۱۶-۱۷) - ذاتی

هم سؤال و هم پاسخ درست است اما مفهوم و عبارت توحید ذاتی از کتاب برداشته شده است. شاید برخی دانش‌آموزان حتی عبارت توحید ذاتی به گوششان هم نخورده باشد و معلم نیز لزومی ندیده باشد که مطلبی را که حذف شده است توضیح دهد. در این صورت حق دانش‌آموز ضایع شده است.

مشروح در

[HTTP://ROSHDMAG.IR/WEBLOG/MAAREFESLAMI](http://roshdmag.ir/weblog/maarefeslami)